

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus ühtlustatud õigusnormide kohta, millega reguleeritakse õiglast juurdepääsu andmetele ja andmete kasutamist (andmemäärus)“

(COM(2022) 68 final – 2022/0047 (COD))

(2022/C 365/04)

Raportöör: **Marinel DĂNUȚ MUREȘAN**

Kaasraportöör: **Maurizio MENSI**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Parlament, 23.3.2022 nõukogu, 29.3.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114
Vastutav sektsioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	1.6.2022
Vastuvõtmine täiskogus	15.6.2022
Täiskogu istungjärk nr	570
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	184/0/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee peab andmemäärust kiiduväärseks ja rõhutab vajadust rakendada seda neid inimesi diskrimineerimata, kellel on raskusi internetile või andmetele juurdepääsuga.

1.2. Komitee on seisukohal, et isikuandmete, digiidentiteedi ja eraelu puutumatus kaitse peaksid olema andmehalduse põhiaspektid, mis on otseselt seotud inimväärikuse ja põhiõiguste järgimise küsimusega. Seetõttu on tarneaehelate erinevate tegevusvaldkondade jälgitavus, koostalitlusvõime ja mitmeliigilisus vajalik, et tagada selge koostoime rohelise kokkuleppe näitajate ja kestliku arengu eesmärkidega.

1.3. Komitee peab oluliseks tagada ohutus- ja eetikastandardite järgimine, mitmekülgsed ja piisavad tingimused andmete funktsionaalsuseks, küberturvalisuse menetlused ja andmete nõuetekohane säilitamine ELi territooriumil. Seejuures on eeldus, et üksikisikud peaksid saama kontrollida enda loodud andmeid kooskõlas strateegilise autonoomia ja tehnoloogilise sõltumatuse eesmärkidega. Kuna selle tohutu andmemahu haldamine kulutab märkimisväärsel hulgal energiat, soovitame lisada õigusakti andmesalvestuse eest vastutavate üksuste jaoks nõue kasutada peamiselt taastuvallikatest saadavat energiat.

1.4. Komitee on seisukohal, et ausa konkurentsi ning kulude ja lisaväärtuse õiglase jaotuse tagamine andmetarneahealas, mis hõlmab kõiki osalejaid, on asjakohane ja oluline.

1.5. Komitee juhib tähelepanu sellele, et kodanike õiguste kaitse on ELi sotsiaalsüsteemi alus ja majanduslik konkurentsivõime tuleb tagada järgmiste aspektide kaudu: eraelu puutumatus ja turvalisuse kõrge tase, ohutus- ja eetikastandardite järgimine ning mitmekülgsed ja piisavad tingimused andmete funktsionaalsuseks, küberturvalisuse menetlused ja andmete nõuetekohane säilitamine ELi ruumides ja sertifitseeritud kohtades.

1.6. Komitee soovitab hinnata määruse kohaldamisala laiendamist, et hõlmata kõik füüsilised tooted, mille abil hangitakse, toodetakse või kogutakse andmeid seoses nende toimivuse, kasutamise või keskkonnaga ning mis on võimelised neid andmeid edastama üldkasutatava elektroonilise side teenuse kaudu.

1.7. Komitee on seisukohal, et kasutajatel ja andmesaajatel peaks olema takistusteta juurdepääs andmetele, mis on olulised ühendatud toodete ja nendega seotud teenuste toimimiseks, parandamiseks või hooldamiseks. See hõlmaks kõiki toorandmeid ja metaandmeid, aga ka muid asjakohaseid töödeldud, täpsustatud või koondatud andmete kogumeid.

2. Taust

2.1. Euroopa Komisjon teeb ettepaneku algetada andmemäärus, mille eesmärk on tagada andmetest saadud väärtuse õiglane jaotamine ning andmete parem ja tõhusam kasutamine ja andmetele juurdepääs. Andmetele juurdepääsu ja nende kasutamise reguleerimine on peamine eeltingimus selleks, et kasutada ära võimalusi, mida pakub digiajastu, milles me elame. Lisaks kirjeldatakse ettepanekus, kuidas kohaldatakse asjakohaseid õigusi, suurendatakse tarbijate ja ettevõtjate juurdepääsu andmetele ning tagatakse vajaduse korral avalik-õiguslike asutuste juurdepääs andmetele. Selle eesmärk on teha kättesaadavaks Euroopas ühendatud toodete loodud andmete väärtus, kõrvaldades andmetele juurdepääsu tõkked nii era- kui ka avaliku sektori asutuste jaoks, tagades samal ajal nende loojatele tasakaalustatud kontrolli andmete üle ja säilitades nii stiimulid andmete loomisse investeerimiseks.

2.2. Ettepanek on komisjoni andmestrategia viimane horisontaalne nurgakivi ja sellega lõimitakse ELi üldine digipoliitika õiguslik, sealhulgas isikuandmete kaitse üldmäärus, avaliku sektori teabe direktiiv, andmete vaba liikumise määrus ja käimasolevad läbirääkimised tehisintellekti käsitleva õigusakti, e-privatsuse määruse ja digiteenuste õigusakti üle. Selle eesmärk on ka luua väärtuse õiglasem jaotamine, tegeledes olukordadega, kus andmeid kasutavad eranditult vähesed osalejad. Komitee soovib määratleda selgemalt kasutajad ja andmekategooriad ning tagada kasutajaõigused.

2.3. Ettepaneku eesmärk on tagada õiglus digikeskkonnas, võimaldades tarbijatel ja ettevõtjatel oma andmeid rohkem kontrollida, selgitades kes ja millistel tingimustel neile juurde pääseb; stimuleerida konkurentsivõimelist andmeturгу, tehes kättesaadavaks mahukad tööstusandmed; avada võimalused andmepõhiseks innovatsiooniks ja muuta andmed kõigile juurdepääsetavamaks.

2.4. Ettepanekus esitatud eesmärkide hulka kuuluvad ka selge ja tõhusa koostoime hõlbustamine pilv- ja servitööluse teenuste vahel, kaitsemeetmed ebaseadusliku, teavitamiseta andmeedastuse vastu pilvteenuse osutajate poolt ning koostalitlusstandardite väljatöötamine eri sektorites taaskasutatavate andmete jaoks. Üks põhieesmärkidest on ka suurendada andmekogule andme- ja andmetööstusest tulenevat lisaväärtust ning motiveerida eri osalejaid panustama andmemajanduse arengu toetamisse.

2.5. Ettepanekul on laiaulatuslik mõju nii kodanikele, ettevõtjatele kui ka avaliku sektori asutustele ELis ja väljaspool ning see võib põhjalikult muuta andmeid käsitlevat Euroopa õigusraamistikku. See hõlmab õiguskindluse suurendamist seoses toodete või teenuste kasutamisest saadud andmete jagamisega ning eeskirjade kasutuselevõtmist, et tagada andmete jagamise lepingute õiglus. Sellega luuakse prognoositav ja asjakohane raamistik andmete jagamiseks ettevõtjate ning tarbijate ja ettevõtjate vahel ja kehtestatakse andmevaldajate juriidilised kohustused andmete kättesaadavaks tegemisel. Sellega reguleeritakse ebaõiglasi tingimusi, mis on seotud andmetele juurdepääsu ja andmete kasutamisega turuosaliste vahel.

2.6. Andmemääruses käsitletakse järjekindlalt isikustamata andmete kaitsemeetmeid rahvusvahelises kontekstis ja koostalitlusvõimet ning eri tõkete vähendamist andmete kasutamisel ja taaskasutamisel.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee peab andmemäärust kiiduväärseks ja toetab seda, kuna selles selgitatakse kes ja millistel tingimustel saab sellistest andmetest väärtust luua, tagatakse õiglus andmete väärtuse jaotamisel andmemajanduse osalejate vahel ja nende lepingutes, austades andmetoodetesse ja -teenustesse investeerivate ettevõtjate ja üksikisikute õigustatud huve. Uued eeskirjad suurendavad tarbijate ja ettevõtjate mõjuvõimu, andes neile sõnaõiguse seoses sellega, mida saab teha nende ühendatud toodete loodud andmetega. Viimastel aastatel on andmepõhised tehnoloogiad kiirelt arenenud. Neid kasutatakse paljudes majandussektorites, tagades ja korraldades seega kohandatud ja asjakohase juurdepääsu andmetele. Lisaks andmebaasi loodud lisaväärtusele on andmemäärus oluline uuendusliku ja eetilise majanduskasvu tagamiseks, mis suudab luua võimalusi kõigile.

3.2. Praegu puudub paljudel VKEdel juurdepääs andmetele, mille loomisele nad on kaasa aidanud, kasutades asjade interneti seadmeid või seotud teenuseid, mida nad omavad, rendivad või liisivad. Lisaks ei suuda uuenduslikud VKEd ja idufirmad luua asjade interneti seadmete kasutajatele lisaväärtust uude toodete ja lisateenuste kujul, sest nad ei ole võimelised hankima nende seadmete väljastatavaid andmeid. See vähendab digitaalse ühtse turu toimivust.

3.3. Seadusandliku ettepaneku eesmärk on suurendada andmete väärtust majanduses, tagades, et suurem hulk sidusrühmi saab kontrolli oma andmete üle ja et uuenduslikuks kasutamiseks on saadaval rohkem andmeid. Seda tehes arvestatakse ettepanekus erinevate uuenduslike vahenditega andmetööstuste ümberpaigutamiseks Euroopa tasandil. Samuti muudetakse põhjalikult olemasolevaid võimustruktuure, mis soosivad suuri andmeturгу valitsevaid ettevõtjaid Euroopa väiksemate osalejate arvel. Ettepaneku eesmärk on pöörata ümber hiljutised turusuundumused, mis on viinud digimajanduse konsolideerumiseni ja tekitanud andmemonopole eri sektorites, nagu tervishoid ja autotööstus. Selline andmete pidev suurenemine vajab tähelepanu ja andmekasutuse ebaõiglase tingimuste ulatuse reguleerimist.

3.4. Ettepanekuga parandatakse tingimusi, mille alusel ettevõtjad ja tarbijad saavad ELis pilv- ja servtöötuse teenuseid kasutada, kuna need lihtsustavad andmete ja rakenduste ühelt pakkujalt teisele liikumist ilma kuludid tekitamata.

3.5. Komitee on seisukohal, et andmemajanduse ja andmehalduse konsolideerimiseks tuleb teha suuremaid jõupingutusi. Eelkõige on andmepädevuse suurendamine ja toetamine väga vajalik andmemajanduse konsolideerimiseks ja arendamiseks, et inimesed ja ettevõtjad oleksid teadlikud ja motiveeritud oma andmetele juurdepääsu pakkuma ja võimaldama kooskõlas asjakohaste õigusnormidega. See on kestliku andmeühiskonna alus, kus järgitakse põhiõigusi, töötajate õigusi, demokraatia põhimõtteid ning avatud ja kaasavaid õigusi.

3.6. Komitee peab kiiduväärseks VKEsid käsitlevaid sätteid. VKEd on nüüd kaitstud ebaõiglase lepingutingimuste eest tänu ühepoolselt kehtestatud loetelule lepingutingimuste kohta, mida peetakse ebaõiglaseks või eeldatakse, et need on ebaõiglased. Tingimused, mis seda ebaõigluse kontrolli ei läbi, ei ole VKEdele siduvad. Sellega seoses töötab komisjon välja ja soovib mittesiduvaid näidislepingutingimusi, mis aitavad VKEdele pidada läbirääkimisi õiglasemate ja tasakaalustatud andmete jagamise lepingute üle ettevõtjatega, kellel on oluliselt tugevam läbirääkimispositsioon. EL ja liikmesriigid peaksid pöörama rohkem tähelepanu Euroopa ettevõtjate, eelkõige VKEde ja idufirmade suuremale suutlikkusele osaleda andmemajanduses ja anda sellesse oma panus Euroopas ja kogu maailmas. See nõuab rohkem investeringuid haridusse ja koolitusse, teadus- ja arendustegevusse ning ühistesse andmeruumidesse, mis on andmepõhise väärtuse loomise alus. Väga oluline on tagada, et VKEdele oleksid vahendid ebaõigluse kontrolli kasutamiseks ja enda kaitsmiseks ebaõiglase lepingutavade eest. Komisjoni esitatud näidislepingutingimused on siinkohal vajalik vahend, kuid seda tuleb täiendada riiklike pädevate asutuste muude toetusvormidega.

3.7. Komitee on seisukohal, et rohelise kokkuleppe näitajate ja kestliku arengu eesmärkidega parema koostoime saavutamiseks on vaja rohkem sektoripõhist lähenemisviisi lisaväärtuse loomisel ning andmete kasutamisel ja taaskasutamisel. Sektoreid, mis on digitehnoloogiate integreerimisel maha jäänud, tuleks stimuleerida ja toetada. Määruse läbipaistev ja tõhus kohaldamine oleks oluline tarneahelate eri tegevusvaldkondade jälgitavuse, koostalitlusvõime ja mitmeliigilisuse tagamiseks, näiteks transpordisektoris. Sellega seoses oleks kasulik võtta vastu konkreetsed suunised, et hõlbustada määruse ühtset tõlgendamist liikmesriikides.

3.8. Komitee toetab avaliku sektori asutuste õigust andmetele hädaolukorras juurde pääseda, kui see on seadusega lubatud. Küll aga tuleks seda hoolikalt jälgida, et ära hoida kuritarvitamist või demokraatlike väärtuste ja õigusriigi põhimõtte ohustamist. Vastupidavuse suurendamine ja ausa konkurentsi tagamine, austades samal ajal inimõigusi, on tegurid, mida tuleb hädaolukorras arvesse võtta. Üldiselt lubatakse avaliku sektori asutustel andmetele juurde pääseda, kui see on vajalik üldise huvi kaitsmiseks. See peab toimuma proportsionaalsel viisil, mis minimeerib üksikisikutele või juriidilistele isikutele langevat koormust. Kasulik oleks toetada selliste sõltumatute usaldusväärsete asutuste loomist, mille ülesanne oleks edendada andmete vabatahtlikku või kohustuslikku jagamist ettevõtjate ja valitsuste vahel tehnilisest, lepingulisest, operatiivsest ja rahalisest seisukohast. Need organisatsioonid võiksid tegutseda ka vaidluste lahendamise organitena.

3.9. Komitee on seisukohal, et andmemääruse ettepanekus tuleks arvestada tööturule avalduva mõjuga. Arvesse tuleb võtta seda, et puudu on uutest oskustest ja pädevustest, eriti mikro-, väikese ja keskmise suurusega ettevõtjate töötajate puhul. Töötingimuste parandamine, töö stabiilsuse tagamine ja karjääri prognoositavus on elemendid, mis võivad tagada andmemajanduse konsolideerumise tulevikus ja millega tuleks pidevalt arvestada.

3.10. Komitee kiidab heaks kõnealuse ettepaneku peamise eesmärgi, milleks on tagada diskrimineerimiseta juurdepääs andmemajandusele ja andmeturule ning pakkuda juurdepääsu võimalusi kõigile ettevõtjatele ja isikutele, olenemata piirkonnast. Seetõttu tuleks võtta nõuetekohaselt arvesse kiirete lairiba- ja suure võimsusega võrkude tagamist ELis ning mitmeid piirkondi hõlmavate internetitaristute ehitamist andmete kogumiseks, kasutamiseks ja taaskasutamiseks.

3.11. Komitee on seisukohal, et murranguline kasv ja digiriskide suurenemine koos digitehnoloogiad kasutavate avalike ja erataristutega on olulised stiimulid, et parandada andmemääruse nõuetekohase rakendamise kontrolli eriti andmehalduse vallas.

3.12. Komitee leiab, et isikuandmete, digiidentiteedi ja eraelu puutumatus kaitse on andmehalduse põhiaspektid, mis on otseselt seotud inimväärikuse austamise ja põhiõiguste järgimisega. Seepärast oleks oluline tunnistada isikuandmete omandiõigusi ja need õigused tagada, et võimaldada Euroopa kodanikel kontrollida oma andmete kasutamist⁽¹⁾. Veebitegevust tuleks jälgida ainult siis, kui asjakohaste õigusnormide kohaselt on olemas teadlik ja sõnaselge nõusolek nende andmete edasise kasutamise kohta.

4. Erimärkused

4.1. Komitee kiidab digimajanduse vajadusi arvesse võttes heaks ettepaneku kõrvaldada tõkked hästi toimiva andmete siseturu teel ja edendada õiglast vahetust ühtlustatud raamistiku loomise kaudu. Sellega seoses oleks vaja järgida ELi julgeoleku- ja küberturvalisuse eeskirju kooskõlas ELi strateegilise autonoomia ja tehnoloogilise sõltumatuse eesmärkidega.

4.2. Andmemajanduse võimalustest kasu saamiseks tuleks toetada ja abistada majanduslikult ka ebasoodsas olukorras olevaid rühmi ja piirkondi, mis on eraldatud ja kus juurdepääs internetile on halb.

4.3. Komitee rõhutab, et liikmesriikidel on vaja veelgi parandada jõupingutusi ettevõtjate, eriti VKEde toetamiseks, et luua, konsolideerida ja kasutada andmetaristuid, töötajate pädevust ja teadmisi, kasutades ELi struktuurifonde ja taasterahastut „NextGenerationEU“. Et toimuks digiüleminek VKEde tegevuses, tuleks parandada VKEde koolitust. Sellega seoses võiksid liikmesriigid pakkuda ka toetusi ja maksusoodustusi.

4.4. Andmemajandus võib mitte ainult pakkuda kvaliteetseid töövõimalusi eelkõige noortele, vähekaitstud rühmadele või noortele, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel, vaid ka parandada töötajate oskusi. See aitab vähendada digitaalset ebavõrdsust ja suurendada andmemajanduse konkurentsivõimet Euroopa tasandil.

4.5. Komitee on seisukohal, et ausa konkurentsi tagamine Euroopa turu eri osalejate vahel ja andmetele juurdepääs on ülioluline. Eelkõige on asjakohane ja tähtis kulude ja lisaväärtuse õiglane jaotamine andmetarnehelas, mis hõlmab kõiki osalejaid. Erinevate kuritarvituste kõrvaldamiseks tuleks kontrollida suurettevõtjaid, eriti pilvteenuste ettevõtjaid, kelle käes on suur turuvõim.

4.6. Komitee leiab, et andmemääruse nõuetekohase rakendamise tagamiseks on tarvis investeerida pädevate avaliku sektori asutuste juhtimis- ja tegevussuutlikkusse. Pädevatele asutustele tuleks eraldada vajalik hulk rahalisi vahendeid, et tagada piisavad inim-, tehnilised ja rahalised ressursid.

4.7. Komitee tunnistab andmeid haldavate ja vahetavate ühistute mudeli tähtsust, eesmärgiga anda eelis mikro-, väikese ja keskmise suurusega ettevõtjatele, füüsilisest isikust ettevõtjatele ja vabade kutsete esindajatele⁽²⁾.

4.8. Komitee juhib tähelepanu sellele, et ELi majandusliku konkurentsivõime tagamisel on oluline säilitada kodanike õiguste täielik kaitse. Eriti oleks vaja tagada eraelu puutumatus ja turvalisuse kõrge tase, ohutus- ja eetikastandardite järgimine ning mitmekülgsed ja piisavad tingimused andmete funktsionaalsuseks, küberturvalisuse menetlused ja andmete nõuetekohane säilitamine ELi territooriumil (ja ELi omanduses) ruumides ja sertifitseeritud kohtades.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus Euroopa andmehalduse kohta (andmehaldust käsitlev õigusakt)“ (COM(2020) 767 final) (ELT C 286, 16.7.2021, lk 38).

⁽²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus Euroopa andmehalduse kohta (andmehaldust käsitlev õigusakt)“ (2020) 767 final) (ELT C 286, 16.7.2021, lk 38).

4.9. Komitee soovib hinnata määruse kohaldamisala laiendamist, et hõlmata kõik füüsilised tooted, mille abil hangitakse, toodetakse või kogutakse andmeid seoses nende toimivuse, kasutamise või keskkonnaga ning mis on võimelised neid andmeid edastama üldkasutatava elektroonilise side teenuse kaudu. Lisaks asjade interneti seadmete laiale valikule peaks see määratlus hõlmama ka personaalarvuteid, tahvelarvuteid, nutitelefone ja muid sarnaseid ühendatud seadmeid.

4.10. Komitee on seisukohal, et kasutajatel ja andmesaajatel peaks olema takistusteta juurdepääs andmetele, mis on olulised ühendatud toodete ja nendega seotud teenuste toimimiseks, parandamiseks või hooldamiseks. Seejuures peavad nad järgima intellektuaalomandi õiguste ja/või ärisaladuste nõudeid.

Brüssel, 15. juuni 2022

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG
